

kendte andet end laissez-faire og Frihandel. England satte alle Redskaber i Gang for at faa andre Lande til at antage Frihandel. Dets Gesandter, dets Konsuler drev Propaganda for Frihandelen i andre Lande, det sendte Vandrelærere ud, det oversvømmede Europa med Pjecer og Lærebøger i forskellige Sprog, og først og fremmest henvendte det sig til de europæiske Universitetskatedre, fra hvilke Nationaløkonomerne ikke lærte nogen anden Lære paa dette Tidspunkt. Det var nemlig den klassiske Nationaløkonomis glimrende Tid, den Gang, da Adam Smith, Malthus, Ricardo og John Stuart Mill, og hvad de nu alle sammen hedder, var god Latin. Den Gang var Kræfternes frie Spil, laissez-faire, Frihandel og alt det, de eneste Systemer, man ansaa for anvendelige i Handelspolitik, og hele denne Tendens, saa vidt Teorien angaar, støttedes meget snart under sin Udvikling af en bestemt Videnskab, en bestemt videnskabelig Lære, der efter min Overbevisning har øvet større Indflydelse i Verden end nogen som helst anden. Jeg forstaar derved, at den i højere Grad end nogen anden videnskabelig Lære, jeg kender, er blevet Kød af hvert enkelt Menneskes Kød og Blod af hvert enkelt Menneskes Blod. Jeg sigter hermed til Darwins Lære, til hans Opfattelse af Kampen for Tilværelsen, som det, der netop fremskaffer Hensigtsmæssigheden i Tilværelsen; det, at den stærke stadig træder den svage ned, er netop heldigt, for derigennem udvikler sig saa stadig stærkere og stærkere Eksemplarer. Derigennem faar vi Udvælgelsen, derigennem faar vi Tilpasningen, og da et Samfund, efter de Retsfilosoffers Mening, som staar paa den Grud, ikke bestaar af andet end en Samling af Enere, saa blev Parolen: Laissez-faire, lad Kampen rase, lad os føre den fra Urskovene og Stepperne op i Staten og Samfundet, lad os føre den fra Naturlivet op i Kulturlivet, lad os gøre alt dette *til Trods for Darwins Protest*. Thi han saa naturligvis, at et Samfund var noget ganske andet end en Samling af Enere, at et Samfund bestod i organisk Sammenhæng, Klasse med Klasse og Individ med Individ, men tager vi samtlige Retsfilosoffer fra den Tid, tager vi hele Rækken fra Hugo Grotius op til Kant, det vil sige fra det 16de Aarhundrede op til Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, alle dem, som vi kalder Atomisterne, saa tvivler jeg om, at man kan paavise en eneste af dem, som ikke hævdede paa den ene eller den anden Maade, at den sidste

Samfundscelle er Individet. Der opstaar et Samfund derved, at man gennem Samfundspagten, den tænkte, den latente eller den skrevne Forfatning, gaar sammen om at løse visse Opgaver. Ud af denne Opfattelse af Samfundet som bestaaende udelukkende af usammenhængende Individuer, som en Skærbunke, som et Risknippe, opstaar Retsstaten, denne Retsstat, som man nu ogsaa slæber rundt med. Det er det andet Lig, man render rundt med under Armen i vor Tid, man vil rejse Retsstaten igen, denne Retsstat, hvis eneste Funktion skulde være at holde Ret i Landet, altsaa sørge for, at Retten blev gennemført. Det er, som sagt, det andet Lig sammen med Frihandelen, som man i vor Tid møder med under Armen.

Jeg har naturligvis ikke det allerfjerne at sige til, at saadanne Systemer og saadanne Tanker lever deres Tid og derefter afgaar ved Døden, men naar man graver dem op igen, naar man render rundt med dem under Armen, saa at man maa holde sig for Næsen i en halv Mils Afstand, naar de kommer forbi en, saa har jeg noget derimod. Det behøver vi nemlig ikke at gøre, vi har jo Kendsgeringerne, som jeg her har fremdraget dem, og som jeg yderligere skal fremdrage dem for at vise, at disse Systemer, det ene saavel som det andet, har deres Tid, de har deres konkrete Forhold, og Spørgsmaalet er blot: Ligger disse konkrete Forhold i vor Tid saaledes, eller ligger de anderledes? Derfor er det ganske umuligt generelt, ud fra et Princip i sin Almindelighed, at sige, at man vil Beskyttelse, eller at man vil Frihandel, derfor maa man tage Fag for Fag op og spørge: Hvorledes ligger Forholdet her, hvorledes er vi i Stand til at fremme dette Fags Trivsel, hvad maa vi gøre her, og hvad skal vi undlade at gøre dér? Det er Spørgsmaal, der maa løses ikke alene fra Erhverv til Erhverv, men fra Fag til Fag, og de kan ikke løses i Kraft af generelle eller principielle Meninger. Men altsaa: disse Forhold, disse Anskuelser, denne Nationaløkonomi var herskende paa den Tid i Europa og gik naturligvis i Spidsen for Kravet om laissez-faire, Kræfternes frie Spil, Frihandel o. s. v.

Men ogsaa mellem alle de Millioner af Mennesker, som ikke kendte noget til disse Læresætninger, ogsaa mellem dem, Erhvervslivets menige Mænd, var der hele Europa over en stærk Tendens for Frihandel. Heller ikke dette var jo underligt, naar vi erindrer, hvilken Tid vi staar